
PEDAGOGICAL TECHNOLOGIES FOR ACTIVATING THE MUSICAL HEARING OF 6-7 YEAR OLD CHILDREN

Tania Viktorova Burdeva

University of Plovdiv Paisij Hilendarski, Bulgaria, t_burdeva@abv.bg

Abstract: The article discusses specific pedagogical technologies for the development of musical abilities of preschool children. One of the tasks of music education is aimed at the diagnosis and development of musical hearing. Effective pedagogical technologies for the development of metrorhythmic sense are indicated, the aim of which is to create auditory-visual-motor representations for the main forms of division and grouping of tonal durabilities for both main metric forms. On the basis of these notions, built in preschool age, the subsequent awareness in school of the meter is prepared, as well as the acquaintance in primary school with the different sizes, tonal durabilities and musical values. Available didactic technologies are also considered, creating a visual image of the melody and activating the musical-auditory notions. The described pedagogical technologies ensure continuity in the development of musical abilities between the kindergarten and the primary school.

Those characteristics in the musical education of 6-7-year-old children, which give it the appearance of preparation for school, are considered: specifics of the musical repertoire; modeling actions through which the musical-analytical tasks for realization of the semantic meaning of the musical-expressive means are realized; visual-effective ways to activate the musical perception, etc. The proposed technologies are oriented towards activating the cognitive abilities of children. The didactic apparatus (questions, tasks, exercises, observations, illustrations, etc.) provokes the emotional and intellectual activity of the children and is realized through the variety of cognitive play situations. The considered pedagogical technologies are based on the specific psychological characteristics of 6-7 year old children - future first-graders, for whom learning should bring the same pleasure as play.

Keywords: preschool age, musical hearing, metrorhythmic sense, mode sense, melodic hearing

ПЕДАГОГИЧЕСКИ ТЕХНОЛОГИИ ЗА АКТИВИЗИРАНЕ НА МУЗИКАЛНИЯ СЛУХ НА 6-7 ГОДИШНИТЕ ДЕЦА

Таня Викторова Бурдева

Пловдивски университет „Паисий Хилендарски“, Република България, t_burdeva@abv.bg

Резюме: В статията се разглеждат специфични педагогически технологии за развитие на музикалните способности на децата от предучилищна възраст. Една от задачите на музикалното възпитание е насочена към диагностиката и развитието на музикалния слух. Посочени са ефективни педагогически технологии за развитието на метроритмичния усет, чиято цел е да се създадат слухово-зрително-двигателни представи за основните форми на деление и групиране на тоновете трайности и за двете основни метрични форми. На основата на тези представи, изградени в предучилищна възраст, се подготвя последващото осъзнаване в училище на метрума, както и запознаването в началното училище с различните размери, тоновете трайности и нотните стойности. Разглеждат се и достъпни дидактически технологии, създаващи зрителен образ на мелодията и активизиращи музикално-слуховите представи. Описаните педагогически технологии осигуряват приемственост в развитието на музикалните способности между детската градина и началното училище.

Разгледани са онези характеристики в музикалното възпитание на 6-7 годишните деца, които му придават облика именно на подготовка за училище: специфика на музикалния репертоар; моделиращи действия, чрез които се реализират музикално-аналитичните задачи за осъзнаване на смисловото значение на музикално-изразните средства; нагледно-действени начини за активизиране на музикалното възприятие и др. Предложените технологии са ориентирани към активизиране на познавателните възможности на децата. Дидактическият апарат (въпроси, задачи, упражнения, наблюдения, илюстрации и др.) провокира емоционалната и интелектуалната активност на децата и се реализира чрез многообразието на познавателните игрови ситуации. Разгледаните педагогически технологии изхождат именно от специфичните психологически характеристики на 6-7 годишните деца – бъдещи първокласници, за които ученето трябва да носи същото удоволствие, както и играта.

Ключови думи: предучилищна възраст, музикален слух, метроритмичен усет, ладов усет, мелодически слух

1. ВЪВЕДЕНИЕ

Една от задачите на музикалното възпитание е насочена към диагностиката и развитието на музикалния слух. Неговото активизиране се осъществява особено ефективно посредством певческата дейност. Връзката между изпълнението на музика и степента на развитие на музикалните способности е двупосочна. „Музикалните способности са необходимо условие за прецизното и художествено-емоционално изпълнение на песните, но тяхното възпитание и развитие се осъществява най-активно именно чрез участие в музикално-изпълнителска дейност“ (Минчева, П. *Музикалното възпитание в общообразователното училище*, 2000г.)

2. ПЕДАГОГИЧЕСКИ ТЕХНОЛОГИИ ЗА ФОРМИРАНЕ НА МЕТРОРИТМИЧЕН УСЕТ

Заучаването на песни, чиито мелодии са разнообразни в метроритмично отношение, е база за постепенното натрупване на музикалнослухов опит за метроритъма като музикално-изразно средство. Целта на педагогическите технологии за активизиране на метроритмичния усет е да се създадат слухово-зрително-двигателни представи за основните форми на деление и групиране на тоновете трайности и за двете основни метрични форми. На основата на тези представи, изградени в предучилищна възраст, се подготвя последващото осъзнаване в училище на метрума, както и запознаването с различните размери, тоновете трайности и нотните стойности. Разкриването на същността на различните елементи на метроритмиката ще бъде толкова по-успешно, колкото по-богат е слуховият опит на децата от обучението по музика в детската градина.

Ефективни педагогически технологии за развитието на метроритмичния усет в предучилищна възраст са тези, които се основават на изпълнението на *ритмически съгласувани, сюжетно-образни движения*. Те допринасят за обогатяване на слуховия опит за метричните форми с допълнителни двигателни представи. Според М. Борисова, един от начините за стимулиране на музикалната памет е „чрез участието на все повече слухови и двигателни компоненти от опита в обработката на музикалната информация“ (Борисова, М. *Проблеми на паметта в началното обучение по акордеон*, 2001). Видът на движенията е в зависимост от сюжетната линия и героя в текста на песните. Този род движения, освен че имат сюжетен характер, се различават от свободните илюстративни движения по това, че моделират, възпроизвеждат метричната пулсация – например, ходейки, децата стъпват на всяко метрично време; наклонят се равномерно вляво и дясно съобразно пулсацията; издават напред и прибират назад ръцете и др. Подобни движения се определят още като „ходене в метрума“ с изпълняваната или слушана музика в зависимост от темпото (Пеев, Ив. *Пеев и музика с методика на музикалното възпитание*, 1978). При изпълнението на ритмически съгласувани сюжетно-образни движения могат да се използват и играчки. Така дидактичната задача (отмерване на метричните времена) се решава успешно чрез изпълнение на изобразителни игрови действия във въображаема ситуация. Последователното изпълнение на песни в двувременен и тривременен метрум дава възможност за непосредствено сравнение и разграничение на двете метрични форми.

В предучилищна възраст започва и формирането на музикалнослухови представи за мелодии в неравноделни размери. Изграждането на първоначален слухов опит е най-резултатно, когато се заучават и изпълняват стилизирани движения на някои най-характерни за българския музикален фолклор танци (право хоро, пайдушко хоро, ръченица, дайчово хоро). „Тази форма активизира метроритмичния усет и е особено удачна, основно поради следните причини: първо, децата по принцип обичат движенията и второ, осъзнаването на метроритъма изначално се осъществява на двигателна основа“ (Коловска, Ц. *Българският танцов фолклор в педагогическата практика на студентите по музика*, 2020). Изучаването на неравноделните размери по-нататък, в училищното обучение по музика, ще бъде толкова по-резултатно, колкото по-богат е слуховият опит, натрупан в предучилищното детство. „С овладяването на танцови движения се цели предимно развитие на двигателната памет, координацията, както и положително въздействие на моториката върху общото психично състояние на детето. Натрупването на музикалнослухови представи се осъществява непреднамерено, което неминуемо води до постепенно развитие на метроритмичния усет“ (Борисова, М. *Българският танцов фолклор като средство за опознаване на музикалния език*, 2016).

За възприемане и възпроизвеждане на ритъма, с цел по-лесно диференциране на отношението между тоновете трайности, подходящи педагогически технологии са:

- Сравняване на кратки и дълги срички във фрази от учени песни. Посредством тези упражнения се формират слухови представи за основните форми на деление и групиране на тоновете трайности, за съотношението 2:1 – дълга/кратка сричка. Учителят подпомага децата, като изпълнява фразата в по-бавно темпо и с хоризонтално движение на ръката моделира тоновете трайности в мелодията.

- Възпроизвеждане на различни метроритмични групи и последования, които учителят задава с детски музикален инструмент. За да се избегне дидактичната формулировка, могат да се използват някои игрови компоненти – напр. многознаещ герой, който поставя задачата и преценя точността на изпълнение. Всички горепосочени форми на работа за развитие на метроритмичния усет са ориентирани към създаване на слухови представи в предучилищна възраст за метруми и съотношения между тонови трайности.

3. ПЕДАГОГИЧЕСКИ ТЕХНОЛОГИИ ЗА ФОРМИРАНЕ НА ЛАДОВ УСЕТ

Заучаването на песни от различни интонационни стилове, в разнообразни ладови структури стимулира развитието на мелодическия слух. Дидактичните задачи, свързани с активизирането му, се осъществяват посредством моделиращи действия, насочващи вниманието на децата към посоката на мелодическото движение, на базата на неговото визуално представяне. Мелодическият слух се проявява в чувствителност към точността на интонацията и в активност към различните интонационни стилове (*Минчева, П. Музикалното възпитание в общообразователното училище, 2000*). В основата на тези две характеристики на мелодическия слух лежи ладовият усет. Заучаването на възможно повече песни в предучилищна възраст в различни ладови структури (хармонически и монодически) води към натрупване в съзнанието на стереотипи за различните видове мелодическо движение. „В музикално-педагогическата практика се потвърди много от предимствата на монодическите ладови структури за началното развитие на ладовия усет... Използването на образци от българския музикален фолклор за развитие на ладовия усет е необходимо и целесъобразно защото българската народна песен притежава специфично интонационно богатство, което може да послужи за развитието на ладовия усет още в началните етапи“ (*Борисова, М. Проблеми на музикалната памет, 2019*). Съхраняването в паметта на стереотипи за различните видове мелодическо движение е важно, защото в един по-късен етап, актуализирането на представите ще позволи реализиране на по-високо ниво на мисловните операции за сравнение, анализ и обобщение. Проследявайки някои методически насоки за изучаване на музикално произведение, М. Борисова изтъква значението на „интелектуалната обработка на музикалния материал – анализ, сравнения и откриване на паметови опори“ (*Борисова, М. Стимулиране на музикалната памет при работа над музикално произведение, 2000*). Достъпни педагогически технологии за деца от предучилищна възраст, създаващи зрителен образ на мелодията са:

- Откриване на грешка при очертаване на мелодическото движение. Учителят изпълнява част от мелодията на песента, но с движения на ръката показва противоположен вид мелодическо движение.

- Пеене със следене на тонововисочинното движение, изобразено с фигури-шаблони. Учителят предварително моделира визуален образ на мелодията и показва посоката на мелодическото движение, а децата наблюдават и пеят заедно с него. За онагледяване може да се използва и стълбичка, по която да се показва посоката на мелодическото движение, както и картини или схеми, на които е изобразена мелодическата крива на познати песни“ (*Пеев, Ив. Пеене и музика с методика на музикалното възпитание, 1978*).

Моделният образ подпомага децата за определяне на високи и ниски тонове при поставянето на задачи да се открие на коя сричка във фраза от учена песен е най-високият или най-ниският тон.

-Откриване на умишлено допуснати от учителя интонационни неточности в откъси от добре познати на децата песни, като се изисква да се определи на коя сричка от текста е грешката.

-Изпълнение на добре заучена песен от различни тонове, като учителят запява началната фраза, а след неговия показ запяват и децата.

-Определяне на „завършеност и незавършеност“ (*Пеев,Ив. Пеене и музика с методика на музикалното възпитание, 1978*). Учителят изпълнява позната мелодия, която прекъсва преди последния тон, а децата трябва да познаят дали мелодията „звучи завършено“. Подходящо е първоначално мелодиите да се пеят с текста, а в последствие да се поставят същите задачи с песенни мелодии, изпълнени без текст.

Реализирането на горепосочените дидактически задачи, посредством мелодиите на песни от различни интонационни стилове е предпоставка за многопосочното развитие на мелодическия слух, за изграждане на музикално-слухови представи, както за ладовата организираност на мелодическото движение, така и за съотношението на тоновете по височина.

4. ПЕДАГОГИЧЕСКИ ТЕХНОЛОГИИ ЗА ФОРМИРАНЕ НА МУЗИКАЛНОСЛУХОВИ ПРЕДСТАВИ

Работата върху развитието на музикалния слух изисква специални грижи за активизиране на музикалнослуховите представи. Музикалнослуховите представи са музикална способност, която осигурява съхраняване в паметовия фонд на звуковите впечатления от от разнообразни музикални (мелодически и

метроритмически) последования. Според Кр. Филева, „музикалнослуховият опит улеснява всяко тоново възприятие чрез отчитане на познатото, обичайното (вече запазено), или новото, различното, което предстои да бъде закрепено в съзнанието и на свой ред да бъде използвано като опора при следващо възприятие (Филева, Кр. Методика на преподаване на пиано, 2011). Достъпни за деца от предучилищна възраст са още редица дидактични задачи, активизиращи музикалнослуховите представи:

-Познаване и назоваване на учена песен, след като учителят изпее без текст (със сричка) или изсвири част от мелодията.

-Познаване и назоваване на учена песен по озвучен метроритъм.

Познаване и назоваване на учена песен по изпълнен от учителя клавирен съпровод или инструментално встъпление.

-Пеене „наум“ с опора в реалното звучене.

Подобни дидактични задачи са полезни за активизиране на вътрешно-представното мислене, тъй като озвучаване на един от елементите на музикалната реч предизвиква по асоциативен път представата за останалите елементи (Минчева, П. Музикалното възпитание в общообразователното училище, 2000).

5. АКТИВИЗИРАНЕ НА МУЗИКАЛНИЯ СЛУХ ПОСРЕДСТВОМ ИНСТРУМЕНТАЛНАТА МУЗИКА

Разнообразието на репертоара за слушане открива големи възможности за активизиране на музикалния слух посредством инструменталната музика. Целенасоченото развитие на уменията за наблюдение и анализ върху инструментални произведения, разнообразни в ладово, интонационно, метроритмично и стилово отношение, развива и усъвършенства музикалните способности. Целесъобразността на педагогическата технология за активизиране на музикалния слух се определя от достъпността на дидактичните задачи.

За съпоставяне и разграничаване на метричната пулсация е подходящо задачата за отмерване и броене на метричните времена да се реализира и при непосредствено възприемане една след друга на познати пиеси съответно в двувременен и тривременен метрум. По този начин се осъществява и приемственост с обучението по музика в началните класове, когато у учениците ще се формира умението сами да откриват и съпоставят метричната пулсация при непозната мелодия. Разграничаването по слух на двете метрични форми се подпомага от създаването на двигателни представи за тях, чрез изпълнение на маршови и стилизирани валсови движения.

Създаването на двигателни представи за двете метрични форми се осъществява още и чрез ритмически съгласувани сюжетно-образни движения върху инструментални произведения, чиито програмни названия дават такава възможност. Движенията могат да се съпровождат с изговаряне на звукоподражателни срички, които по-късно да бъдат заместени с броене на глас на метричните времена. На тази основа (сюжетно-образна) могат да се включат и детските музикални инструменти за отмерване на метричните времена, изхождайки от звукоподражателните им възможности.

Сравняването на жанровите характеристики успешно се мотивира посредством разнообразни варианти на употреба на игрови компоненти. Моделирането на характера на музикалните творби може да се осъществи на базата на ритмически съгласувани движения, изпълнявани със сюжетно-образни играчки. По този начин конкретно-практическата музикално-дидактична задача може да бъде решена чрез изпълнение от децата на комплекс от изобразителни игрови действия и във въображаема ситуация.

За разностранно развитие на мелодическия слух, главното условие е да се създаде музикално-слухов опит посредством възприемане на творби от различни интонационни стилове, с различна ладова организираност на мелодическото движение. Освен това е важно произведенията да бъдат най-разнообразни като емоционално съдържание, тъй като по-широкото разбиране за ладовия усет разглежда тази музикална способност още като възможност за емоционално преживяване на тонововисочинното движение на мелодията.

Подходяща форма на работа за обогатяване на слуховия опит е непосредственото възприемане една след друга на инструментални пиеси, които дават възможност за сравняване на високи и ниски тонове. Например, „чуруликането“ в пиесата „Пиленца“ от Г. Фрид е пресъздадено чрез тоновете от високия регистър, а тежките стъпки на в пиесата „Мечка“ от Г. Галнин – посредством ниски тонове.

Непосредственото съпоставяне на високи и ниски тонове в рамките на една пиеса, посредством моделиране с движение на ръката нагоре и надолу също е подходяща форма на работа, като е важно темпото да бъде умерено или бавно, за да позволява извършването на моделиращите действия.

Когато образната характеристика на героите от програмните пиеси е свързана и с конкретен регистър (освен темпо, динамика, шрихи и др.), това също е добра възможност за сравняване на височината на тоновете. Например, в пиесата „Червената шапчица и Сивия вълк“ от Г. Левкодимов първият и третият дял, които

предизвикват асоциации с образа на героинята са във висок регистър, а средният контрастен дял, рисуващ образа на Вълка – в среден и нисък регистър.

Формирането на представа за високи и ниски тонове може да се осъществи освен чрез програмното название на пиесите (както в примерите по-горе), но и като се допълни от възприемането на някои жанрови елементи, в зависимост от спецификата на репертоара. Например, следващите три маршови пиеси – „Детски марш“, „Войниците маршируват“ и „Марш на войничетата-играчки“ от Г. Левкодимов, които звучат съответно в среден, нисък и висок регистър.

6. ЗАКЛЮЧЕНИЕ

Музикалното образование в детската градина и общообразователното училище е целенасочена система за музикално обучение, музикално възпитание, и социализация на подрастващите. Основната роля на музикално-възпитателната система е формиране на художествената музикална култура и социализиране на децата и учениците (Коловска, Цв. „Празник на детската песен“ в АМТИИ „Проф. Асен Диамандиев“ – естетическа школа за музикални педагози, 2019). Посочените в горното изложение педагогически технологии осигуряват необходимата приемственост в развитието на музикалните способности между детската градина и началното училище.

ЛИТЕРАТУРА

- Борисова, М. (2019). Проблеми на музикалната памет, изд. Имеон, Пловдив
- Борисова, М. (2001). Проблеми на паметта в началното обучение по акордеон, в „Музикалното възпитание – актуално присъствие в съвременното образование“, сб. статии, Катедра „Музика“, ПУ „Паисий Хилендарски“
- Борисова, М. (2000). Стимулиране на музикалната памет при работа над музикално произведение, в „Образованието и предизвикателствата на новото хилядолетие“, изд. Сема-2001
- Борисова, М. (2016). Българският танцов фолклор като средство за опознаване на музикалния език, в „Иновации и компетентности в образованието“, Университетско изд. „Паисий Хилендарски“, Пловдив
- Коловска, Ц. (2020). Българският танцов фолклор в педагогическата практика на студентите по музика, KNOWLEDGE WITHOUT BORDERS: Международна конференция Врънячка Баня, Р Сърбия. International Journal KNOWLEDGE, Vol. 38.6
- Коловска, Цв. (2019). „Празник на детската песен“ в АМТИИ „Проф. Асен Диамандиев“ – естетическа школа за музикални педагози, сб. Наука, образование и иновации в областта на изкуството, Пловдив
- Минчева, П. (2000). Музикалното възпитание в общообразователното училище, изд. Лодос, София
- Пеев, Ив. (1978). Пеене и музика с методика на музикалното възпитание, изд. Просвета, София
- Филева, Кр. (2011). Методика на преподаване на пиано, Пловдив
- Филева, Кр. (2019). Ползване на учебен аранжирмент за обогатяване на изпълнителската концепция за музикална творба, сб. Наука, образование и иновации в областта на изкуството, Пловдив